

Petrus met Pinksteren over Pasen (Handelingen 2)

Een reactie op Barend Drewes¹

Heel wat aspecten van Handelingen 2:14-40 zijn door Drewes aan de orde gesteld. Zijn vraag 'Hoe wordt in Handelingen 2 over Jezus' opstanding gesproken?' had ik liever nog wat concreter gezien: Hoe laat zich verklaren dat Petrus met Pinksteren over Pasen spreekt?

In mijn reactie beperk ik mij tot een tweetal vragen: 1. Wat vormt de achtergrond voor het spreken over de opstanding? 2. Welke rol spelen de schriftcitaten, in het bijzonder Psalm 15:8-11b (LXX)(=Hand. 2:25-28) en Psalm 109:1 (LXX)(=Hand. 2:34-35), in het geheel?

Plaats en opbouw van Handelingen 2 : 14 – 36

Drewes wijst er terecht op dat de redevoering van Petrus een antwoord is op de vraag 'Wat wil dit zijn?' (Hand. 2:12). Twee opmerkingen daarbij: 1. De vraag wordt onderling (onder de Judeeërs) gesteld (12b) en niet expliciet aan Petrus. Hij geeft dan ook ongevraagd antwoord op de vraag van vers 12! 2. Drewes wijst op de verbinding tussen vraag ('Wat wil *dit* zijn?') en het antwoord in vers 16 ('*dit* is hetgeen door de profeet Joël gesproken is'), hij had al eerder kunnen wijzen op vers 14, waar hetzelfde aanwijzend voornaamwoord voorkomt: '*Dit* moet u bekend zijn.'

Nu doet zich hier wel een probleem voor, door Drewes wel gesignaleerd, maar niet van een antwoord voorzien. In het eerste deel van de redevoering (2:14-21) geeft Petrus antwoord op bovengenoemde vraag. De redevoering gaat daarna nog door (2:22-36). Dat brengt me bij de vraag, of ook de verzen 22-36 als onderdeel van het antwoord op de vraag van vs 12 beschouwd moeten worden, en zo ja, hoe dan? Zelf zou ik het antwoord zoeken in het feit dat eerder (in 2:10) door de Judeeërs gesproken werd over 'de grote daden van God'. De vraag 'Wat wil dit zijn?' slaat mijns inziens terug op het feit dat zij horen van de grote daden van God (2:10). Die summarische aanduiding 'de grote daden van God' krijgt nu concrete invulling in het vervolg van de redevoering (2:22-36). Met de grote daden van God worden (in het bijzonder) Jezus' opstanding, zijn hemelvaart/verhoging en de uitstorting van de Geest aangeduid.

Mijn tweede punt betreft de indeling van Handelingen 2:14-20. Drewes ziet zes delen: I. 14-21, II. 22-28, III. 29-32, IV. 33-35, V. 36, VI. 37-40. Bij deze indeling wil ik een viertal kanttekeningen plaatsen:

(1) Een eerste kanttekening betreft zijn relativisering van indelingen.² Deze relativisering verbaast me, omdat Drewes zelf verwoede pogingen tot indeling doet, juist ook om de gang van de redevoering scherp in het oog te krijgen. Met Siebert-Hommes zou ik zeggen dat de literaire architectuur nu juist toegang tot interpretatie verschaft.³

(2) Ik zou liever eerst een wat grotere onderscheiding aanbrengen tussen Hand. 2:14-36 (de redevoering) en het vervolg (de reactie)(Hand. 2:37-41). Om de lijn van Hand. 2 in het oog te krijgen zou ik ook de verzen 12-13 erbij willen betrekken. Dan wordt de dubbele beweging die zich in deze verzen voltrekt, goed zichtbaar. Het begint met een vraag (12), waarop Petrus antwoord geeft (14-36), vervolgens krijg je een nieuwe vraag (37), die ook weer door Petrus wordt beantwoord (38-40). Eerste vraag en antwoord draait om uitleg van het gebeuren van 2:1-11 ('wat wil dit *zijn*?'), terwijl tweede vraag en antwoord draait om de 'toepassing' ('wat moeten we *doen*?'):

A. Vraag: Wat wil dit zijn? (12-13)

B. Antwoord (driedelig) van Petrus (14-21, 22-28, 29-36)

A. Vraag: Wat moeten we doen? (37)

B. Antwoord (driedelig) van Petrus (38-39, 40a en 40b)

¹ Drs. Barend Drewes hield op de conferentie Bijbelse Theologie ('Opstanding der doden en gericht in bijbel en traditie') op dinsdag 16 november een referaat onder de titel 'De opstanding van Christus in Handelingen 2:14-40'. Aan drs. Nico Riemersma was gevraagd om op zijn verhaal te reageren. Dit artikel is een verkorte weergave van het aldaar gehouden coreferaat.

² Op de conferentie zelf zei hij 'dat we de betekenis van dergelijke indelingen niet moeten overdrijven.'

³ Zie haar proefschrift '*Laat de dochters leven!*' *De literaire architectuur van Exodus 1 en 2 als toegang tot interpretatie*, Kampen 1993.

(3) De redevoering van Petrus (Hand. 2:14-36) bestaat volgens een groot aantal onderzoekers (o.a. Weren) uit drie delen: 14b-21, 22-28 en 29-36. Elk deel *begint* met een aanspraak (zie de vocatieven) en *eindigt* met een schriftcitaat. Drewes vindt deze indeling met de daarbijbehorende argumentatie niet sterk. Vers 36 komt na het schriftcitaat. Weren geeft dat overigens zelf ook al aan.⁴ Beide visies (Weren en Drewes) zijn goed te combineren. De redevoering bestaat uit drie delen (zie hierboven), uitlopend op de conclusie van vers 36. De reden om de verzen 29-35 in twee delen te verdelen, zoals Drewes doet, zie ik niet. Het had meer in zijn lijn gelegen, wanneer hij Hand. 2:25-31 (over David) als een eenheid had gekenmerkt.

De driedeling is minder vreemd dan het lijkt. In de drie delen komen de (drie) grote daden van God aan de orde: in het eerste deel de uitstorting van de Geest, in het tweede deel Jezus' opstanding, in het derde deel: zijn hemelvaart/verhoging. Nu kan ook antwoord gegeven worden op de vraag naar de verhouding tussen het eerste deel van de redevoering, over de Geest (14-21) en de twee daarop volgende delen, over Jezus (22-28 + 29-36). Door het vervolg (22-36) maakt Petrus duidelijk dat het Pinkstergebeuren, dat 'de mannen van Israël' nu horen en zien (zie 33), onderdeel uitmaakt van een breder gebeuren, en wel van alles rondom 'de Heer Jezus Christus'.

(4) Drewes maakt van vers 36 een nieuw deel (V). Dat doet merkwaardig aan, daar het hier, zoals ook Drewes opmerkt, om de conclusie van het voorafgaande gaat. Het vers functioneert op twee manieren. (a) Allereerst in relatie tot het begin (14)(inclusio!). Dat is niet onbelangrijk, dunkt me, omdat je daarmee het raamwerk, waarbinnen over de opstanding gesproken wordt, in het vizier krijgt. Het spreken van Petrus over Jezus' opstanding staat ingeklemd tussen: 'Dit moet u bekend zijn' en 'Dan moet het hele huis van Israël zeker weten....'. Let op de constructie van het verbum (derde persoon imperatief) en de woorden (van dezelfde stam): *estô gnôston* en *ginôsketô*. Ten aanzien van Pinksteren doet Petrus een beroep op iets dat naar zijn idee bij zijn hoorders bekend moet zijn ('Dit moet u bekend zijn'). Vandaar dat hij daarmee begint. Het tweede en derde deel van de redevoering moet toeleiden naar '*zekere*' kennis: dat Jezus Heer en Christus is. Overigens niet alleen op deze twee plekken, maar in heel de redevoering speelt het element van *kennen/weten* een belangrijke rol.

2:14	'dit moet u <i>bekend zijn</i> ' (uitstorting van de Geest).
2:22	'zoals u zelf <i>weet</i> ' (krachten, wonderen en tekenen)
2:23	'met Gods bepaalde raad en <i>voorkennis</i> ' (kruisiging)
2:30	'en <i>wist</i> dat uit-een-vrucht-van-zijn-lende op zijn troon zou zitten' (koningschap)
2:36	'dan moet het hele huis van Israël zeker <i>weten</i>' (opstanding en hemelvaart)

(b) Drewes legt alleen tussen vers 36c ('deze Jezus, die u gekruisigd hebt') en vers 23 ('deze ... hebt u opgehangen') een verbinding. Het verband zou ik nog ruimer willen maken: tussen de verzen 22-23 en vers 36. Het begint (22a) en eindigt (36a) met Israël. Op beide plekken wordt verwezen naar hetgeen God gedaan heeft (de krachten, wonderen en tekenen in 22 en het maken tot Heer en Christus in 36b). Hand. 2:36 vormt de slotconclusie van de twee delen over Jezus (22-28 en 29-35); het ene deel loopt uit op de opstanding, het andere deel eindigt met de hemelvaart. Het woord 'Christus' in vers 36 is gekoppeld aan de opstanding (zie 31 'de opstanding van Christus') en de titel 'Heer' is verbonden met de hemelvaart (zie 34, waar het woord 'Heer' klinkt).

Rol van de Schrift

Petrus verbindt de drie grote daden van God telkens met een citaat uit de Schrift (LXX)(de uitstorting van de Geest met Joël 2:28-32, de opstanding met Psalm 15:8-11b en de hemelvaart/verhoging met Psalm 109:1). Het zal de lezer doen denken aan woorden uit het slot van Lucas (24:44), 'Dit zijn mijn woorden die ik tot u sprak, toen ik nog bij u was, dat alles wat over mij geschreven staat in de wet van Mozes en de profeten en de psalmen(!), vervuld moet worden.' Mij gaat het nu met name om de vraag naar het waarom van de schriftcitaten. Bij de verzen 14-21 zei Drewes: 'Nu wordt werkelijkheid wat eerder door de profet Joël werd aangekondigd (zie het futurum in de profetie).' Datzelfde kan gezegd worden, waar het Jezus' opstanding en hemelvaart betreft. Nu wordt werkelijkheid wat in de Psalmen (Ps. 15 en Ps. 109) is aangekondigd.

Wat deze verbinding met de Schrift (Joël en de Psalmen) duidelijk maakt, is dat opstanding, hemelvaart en Pinksteren geen losse, toevallige gebeurtenissen zijn, maar dat hier dingen zijn gebeurd die in de

⁴ W. Weren, De interpretatie van Psalm 16 in Handelingen 2,22-36, in: *Intertextualiteit en Bijbel*, Kampen 1993, 184.

Schriften zijn aangekondigd. Kortom, Petrus geeft aan de genoemde gebeurtenissen een schriftuurlijke (bijbels-theologische!) -en daarmee gezaghebbende- uitleg.

Voor het tweede deel van het antwoord op de vraag naar de rol van de schriftcitaten (Hand. 2:25-28 en 2:34-35) moet ik een kleine aanloop nemen. Het tweede en derde deel van Petrus' redevoering kent het volgende patroon. De zin begint steeds met Jezus, waarna van God gesproken wordt, om te eindigen met de hoorders. Voorbeeld: de eerste zin (van het tweede deel): '*Jezus*, aangewezen door krachten, wonderen en tekenen, die *God* in uw midden gedaan heeft, zoals *u* zelf weet ...'. Wanneer je alle '*u*'-uitspraken achter elkaar zet, dan krijg je dit patroon:

- bij de krachten, tekenen en wonderen: '*zoals u zelf weet*' (22)
- bij de kruisiging: '*die u opgehangen hebt*' (23)
- bij de uitstorting van de Geest: '*heeft hij deze uitgegoten die u ziet en hoort*' (33)
- bij de slotconclusie: '*die u gekruisigd hebt*' (36)

Wat treft, is dat zulke '*u*'-uitspraken bij Jezus' opstanding en hemelvaart ontbreken. Bij de opstanding horen we geen '*u*', maar '*wij*' (vs 32): '*Deze Jezus die God deed opstaan, waarvan wij getuigen zijn*'. Dat nu horen we ook niet -hoe logisch!-, bij de verhoging aan de rechterhand van God (vs 33a). Dat verbaast niet, omdat we hier te maken hebben met een gebeuren dat zich aan de menselijke waarneming onttrekt. Ik kom steeds meer bij mijn punt. Daarvoor moet ik wederom naar vers 36, waar opnieuw (zie 22 '*zoals u zelf weet*') gesproken wordt over '*weten*'. Het woord, dat in de uitleg weinig tot geen aandacht krijgt, is *asfalôs* ('zeker'). De titels '*Heer*' en '*Christus*' hebben in (het evangelie naar) Lucas al vaak geklonken. Men kan dus van Jezus als Heer en Christus kennis hebben! Jezus' opstanding en hemelvaart vormen nu het bewijs (=de zekerheid, *asfaleia*) dat God hem (aan het begin) én tot Heer én Christus heeft gemaakt/aangesteld heeft (zie Luc. 2!). Door opstanding en hemelvaart weet je nu zeker(!) dat hij Heer en Christus is, zoals aan het begin van het evangelie (in de nacht van zijn geboorte) te horen was. In deze richting sprak Drewes ook, bij zijn Deel V: '*Wat vanaf het begin van het evangelie gold, is nu beslissend duidelijk geworden.*'

Nu het punt zelf, de rol van de schriftcitaten, in het bijzonder die uit de Psalmen. Waar '*de mannen van Israël*' zelf niet op de hoogte zijn van zijn opstanding en hemelvaart: geen weten, actief zijn, zien en horen, daar laat Petrus hun de (hen bekende) Schriften *horen* en daar laat hij hun op die manier -via David- de opstanding en hemelvaart '*zien*', zodat de kennisleemte met betrekking tot deze magnalia Dei wordt opgevuld.

Verschenen in *Interpretatie* 13,3 (2005), 24-26.